Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

PETER SINGER

ALTRUISMUL EFICIENT

Ghid pentru o viață trăită în mod etic

POLIS

Traducere din limba engleză de
CARMEN ARDELEAN

LITERA®

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Cuprins

Prefață la ediția în limba română (Cristian Pîrvulescu) 7

Prefață 19

Mulțumiri 23

Partea I
Altruismul eficient

1. Ce este altruismul eficient? 29
2. Nașterea unei mișcări 39

Partea a II-a
Cum să faci cât mai mult bine

3. A trăi modest pentru a dărui mai mult 51
4. Să câștigi bani pentru a-i dărui 67
5. Alte cariere etice 85
6. A dărui o parte din tine 97

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Partea a III-a
Motivație și justificare

7. Singurul lucru de care avem nevoie este dragostea? 107
8. Un om dintre mulți alții 117
9. Altruism și fericire 131

Partea a IV-a
Alegerea cauzelor și a organizațiilor

10. Local sau global? 143
11. Privite obiectiv, sunt unele cauze mai bune decât altele? 153
12. Comparații dificile 165
13. Reducerea suferinței animalelor și protejarea naturii 175
14. Alegerea celei mai bune organizații 187
15. Prevenirea dispariției speciei umane 205

Postfață 221
Note 225
Indice 251

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

1. CE ESTE ALTRUISMUL EFICIENT?

L-am cunoscut pe Matt Wage în 2009, când s-a înscris la cursul meu de Etică practică de la Universitatea Princeton. Pe parcursul prezentărilor legate de sărăcia globală și de ceea ce ar trebui făcut în legătură cu ea, a realizat o estimare a costurilor necesare pentru salvarea unui milion de copii care mor, în fiecare an, din cauza bolilor pe care le putem preveni sau vindeca. Asta l-a făcut pe Matt să calculeze câte vieți ar putea salva, în timpul vieții sale, presupunând că ar obține un venit mediu și că ar dona 10% din acesta unei organizații foarte eficiente, de exemplu uneia care oferă familiilor plase anti-țânțari pentru a preveni malaria, unul dintre cei mai teribili ucigași de copii. El a descoperit că, donând acea sumă, ar putea salva cam o sută de vieți. Și-a spus: „Să presupunem că vezi o casă arzând și treci prin flăcări și dai un brânci ușii, ca să o deschizi, și scoți afară o sută de oameni. Ar fi cel mai frumos moment din viața ta. Iar eu aș putea face la fel de mult bine!“[1]

Doi ani mai târziu, Matt și-a luat licența. Teza sa a obținut premiul pentru cea mai bună lucrare din acel an, din partea Departamentului de Filosofie. A fost acceptat de Universitatea

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Oxford la studii postuniversitare. Mulți dintre studenții care își iau licența în filosofie visează să aibă o astfel de șansă – cel puțin așa s-a întâmplat în cazul meu –, dar până la momentul respectiv, Matt se gândise deja serios și discutase cu alții despre cariera care l-ar fi putut ajuta să facă mai mult bine. Astfel a ajuns să ia o decizie foarte diferită: s-a angajat pe Wall Street, într-o firmă de arbitraj comercial. La un salariu mai mare putea oferi mai mult, atât ca procent, cât și în dolari, decât cei 10% din salariul de profesor. La un an de la terminarea studiilor, Matt dona o sumă din șase cifre – cam jumătate din venitul său anual – unor organizații de caritate foarte eficiente. Pornise pe drumul pe care avea să salveze o sută de vieți, nu în întreaga sa carieră, ci în primul an sau primii doi ani din viața sa de angajat și în fiecare an de atunci înainte.

Matt este un altruist eficient. Modul în care și-a ales cariera constituie una dintre soluțiile pentru a deveni un altruist eficient. Altruiștii eficienți fac lucruri de felul următor:

- Trăiesc modest și donează o mare parte din venitul lor – adesea mult peste obișnuitul 10%, sau zecimea – în beneficiul celor mai eficiente organizații caritabile.
- Se interesează și discută cu alții despre organizațiile caritabile cele mai eficiente sau se bazează pe cercetări efectuate de alți evaluatori independenți.
- Își aleg o carieră în care pot câștiga cât se poate de mult, dar nu pentru a trăi în bogăție, ci pentru a face mai mult bine.
- Discută cu alți oameni, direct sau prin intermediul internetului, despre donații, astfel încât să răspândească ideea de altruism eficient.
- Își dăruiesc o parte din trupul lor – sânge, măduva spinării sau chiar un rinichi – unui necunoscut.

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

În capitolele următoare vom întâlni oameni care au făcut aceste lucruri.

Ce anume unește aceste acțiuni sub stindardul altruismului eficient? Definiția ce pare să se impună acum este aceea a unei „filosofii și mișcări sociale care se folosește de dovezi și de rațiune ca să găsească cele mai bune soluții pentru a face lumea mai bună"[2]. Această definiție nu spune nimic despre motive sau despre sacrificii ori costuri implicate de încercarea de a deveni un altruist eficient. Dat fiind că mișcarea include cuvântul „altruism" în denumirea sa, această omisiune poate părea ciudată. Altruismul este opusul egoismului, adică al preocupării exclusive față de sine, dar nu ar trebui să credem că altruismul eficient pretinde sacrificiul de sine, în sensul că ar pretinde ceva ce e neapărat contrar propriilor interese. Dacă a face tot ce poți pentru ceilalți înseamnă în același timp a duce o viață prosperă, atunci aceasta este cea mai bună soluție pentru toată lumea. Așa cum vom vedea în Capitolul 9, mulți dintre altruiștii eficienți nu consideră că fac un sacrificiu. Cu toate acestea, ei sunt altruiști, deoarece principala lor grijă este să facă un bine celorlalți, în cât mai mare măsură. Faptul că își găsesc în asta împlinirea și fericirea personală nu îi face mai puțin altruiști.

Psihologii care studiază comportamentul generos au constatat că unii oameni donează sume importante către una sau două organizații caritabile, în vreme ce alții donează sume mici mai multor organizații. Cei care se îndreaptă către una sau două organizații caritabile caută dovezi despre modul de funcționare al acestora și încearcă să afle dacă gestul lor va avea, cu adevărat, un impact. Dacă dovezile arată că organizația ajută, într-adevăr, alți oameni, atunci ei fac o donație substanțială. Celor care oferă sume mici către mai multe organizații nu le pasă la fel de mult dacă gestul lor

Libris.ro Respect pentru oameni și cărți

este de ajutor pentru alții – psihologii îi numesc donatori emoționali. Faptul că donează îi face să se simtă bine, indiferent de impactul donației lor. În multe cazuri, donația este mică – 10 dolari sau mai puțin –, astfel că, dacă s-ar gândi mai bine, ar înțelege că, de fapt, costurile legate de procesarea donației sunt, cu siguranță, mai mari decât orice beneficiu pentru organizația respectivă.[3]

În 2013, în apropierea Crăciunului, 20 000 de oameni s-au strâns, în San Francisco, pentru a vedea un băiețel de cinci ani, îmbrăcat în Batkid, care se plimba cu Batmobilul, alături de un actor deghizat în Batman. Cei doi au salvat o domnișoară aflată în pericol și l-au capturat pe răufăcătorul Riddler, fapt pentru care au primit de la primar – cel adevărat, al orașului San Francisco, nu vreun actor – cheile „Orașului Gotham", pentru rolul jucat de ei în combaterea criminalității. Copilul, Miles Scott, suferea de leucemie și făcuse chimioterapie timp de trei ani, iar când a fost întrebat care era cea mai mare dorință a lui, răspunsese: „Vreau să fiu Batkid". Fundația Make-a-Wish i-a transformat visul în realitate.

V-a emoționat această poveste? Pe mine, da, chiar dacă știu că există și o altă fațetă a acestei povești emoționante. Reprezentanții Make-a-Wish au refuzat să dezvăluie cât de mult i-a costat să îndeplinească dorința lui Miles, dar au declarat totuși că, în medie, suma necesară pentru îndeplinirea dorinței unui copil se ridică la 7 500 de dolari.[4] Ca oricare alții, altruiștii eficienți se simt atrași emoțional de împlinirea dorințelor copiilor bolnavi, dar sunt, de asemenea, conștienți de faptul că 7 500 de dolari ar putea să salveze viețile a cel puțin trei copii – poate chiar a mult mai multora – prin protejarea de malarie a familiilor acestora. Salvarea vieții unui copil trebuie să însemne mai mult decât împlinirea dorinței unui copil de a fi Batkid. Dacă părinților lui Miles li s-ar fi oferit această șansă – Batkid pentru o zi sau un tratament complet al leucemiei fiului lor –, cu siguranță că ar fi ales tratamentul.

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Atunci când pot fi salvate mai multe vieți de copii, nu doar una, alegerea este chiar mai clară. Și atunci, de ce fac atâția oameni donații către Make-a-Wish, când ar putea face mai mult bine donând fundației care luptă împotriva malariei, cea care, cu eficiență, asigură plase anti-țânțari familiilor din regiunile cu risc de malarie? În parte, răspunsul se găsește în impactul emoțional al faptului că știi că ajuți *un anume* copil, unul a cărui față o poți vedea la televizor, și nu copii care-ți sunt necunoscuți și pe care nici nu-i poți cunoaște, care ar fi murit din cauza malariei dacă donația ta nu ar fi asigurat plasele sub care dorm. Într-o oarecare măsură, mai e vorba și despre faptul că Make-a-Wish face apel la americani, iar Miles este un copil american.

Altruiștii eficienți simt imboldul de a ajuta un copil ce poate fi identificat, din propria lor națiune, regiune sau grupare etnică, dar apoi se vor întreba dacă aceasta este cea mai bună soluție. Ei știu că salvarea unei vieți cântărește mai mult decât îndeplinirea unei dorințe și că salvarea a trei vieți cântărește mai mult decât salvarea uneia singure. Așa că nu donează acelor cauze care fac ca inima lor să vibreze mai tare. Ei donează către cauza care le dă prilejul de a face cât mai mult bine, date fiind capacitatea, timpul și banii de care dispun.

A face cât mai mult bine este o idee vagă, care ridică multe întrebări. Iată unele dintre cele mai evidente, precum și câteva răspunsuri preliminare:

Ce înseamnă „cât mai mult bine"?

Nu toți altruiștii eficienți vor da același răspuns la această întrebare, dar ei împărtășesc unele valori. Astfel, vor fi cu toții de acord că o lume cu mai puțină suferință și mai multă bucurie, presupunând că restul condițiilor sunt aceleași, este mai bună decât

Libris.ro Respect pentru oameni și cărți

o lume în care există mai multă suferință și mai puțină bucurie. Majoritatea vor spune că o lume în care oamenii trăiesc mai mult este, presupunând că restul condițiilor sunt aceleași, mai bună decât una în care oamenii trăiesc mai puțin. Aceste valori explică motivul pentru care ajutorarea celor care trăiesc în sărăcie extremă este o cauză de mare interes pentru altruiștii eficienți. Așa cum vom vedea mai detaliat în Capitolul 10, o sumă de bani dată face mult mai mult pentru reducerea suferinței și salvarea de vieți dacă este folosită pentru susținerea celor care trăiesc în sărăcie extremă, în țările în curs de dezvoltare, decât dacă am dona acei bani către majoritatea cauzelor caritabile.

Oare toți cei care suferă contează în mod egal?

Altruiștii eficienți nu ignoră suferința pentru că ea se manifestă departe, sau într-o altă țară, sau pentru că afectează oameni de o altă rasă ori religie. Ei înțeleg că și suferința animalelor contează și, în general, sunt de acord că nu ar trebui să dăm mai puțină atenție suferinței doar pentru că victima nu face parte din specia noastră. Diferențele lor de opinie privesc, eventual, modul în care trebuie cântărit tipul de suferință prin care trec animalele și tipul de suferință prin care trec oamenii.[5]

Oare „cât mai mult bine" înseamnă că e greșit să acorzi prioritate propriilor copii? Sigur nu e greșit să pui interesele propriei familii și ale prietenilor apropiați înaintea intereselor unor necunoscuți?

Altruiștii eficienți pot accepta că propriii copii reprezintă o responsabilitate specială și că pot fi puși înaintea copiilor unor necunoscuți. Există destule explicații posibile pentru asta. Majoritatea părinților își iubesc copiii și ar fi nerealist să le cerem părinților să fie imparțiali atunci când e vorba de propriii copii, pe de o parte,

Libris.ro Respect pentru oameni și cărți

și de alți copii, pe de altă parte. Nici nu dorim să descurajăm o astfel de preferință, deoarece copiii se dezvoltă frumos în familii iubitoare, în care membrii acestora sunt foarte apropiați unii de alții, și nu e posibil să iubești oamenii fără să te preocupe mai mult bunăstarea celor apropiați decât a altora. În orice caz, cu toate că a face cât mai mult bine este o parte importantă din viața oricărui altruist eficient, altruiștii eficienți sunt oameni în carne și oase, nu sfinți, și ei nu încearcă să maximizeze binele în tot ceea ce fac, 24 de ore din 24. Așa cum vom vedea, altruiștii eficienți tipici găsesc timpul și resursele necesare pentru a se relaxa și pentru a face tot ceea ce doresc. Pentru majoritatea dintre noi, apropierea de copii și de alți membri ai familiei sau de prieteni este esențială în ceea ce privește modul în care dorim să ne petrecem timpul. Cu toate acestea, altruiștii eficienți sunt conștienți de faptul că lucrurile pe care ar trebui să le facă pentru propriii copii au și ele o limită, date fiind nevoile mai mari ale celorlalți. Altruiștii eficienți nu consideră că trebuie să le cumpere copiilor lor cele mai noi jucării sau să le organizeze petreceri somptuoase de ziua lor și resping opinia, atât de răspândită, conform căreia părinții, la moartea lor, ar trebui să le lase, practic, totul copiilor lor, în loc să doneze o parte substanțială din bogăție celor care ar putea beneficia mult mai mult de pe urma acesteia.

Ce se poate spune despre alte valori, precum dreptatea, libertatea, egalitatea și cunoașterea?

Majoritatea altruiștilor eficienți consideră că și alte valori sunt bune, deoarece ele sunt esențiale în vederea creării unor comunități în care oamenii pot trăi mai bine, fără oprimare, cu mai mult respect de sine și cu libertatea de a face ceea ce doresc, totodată cunoscând mai puțin suferința și moartea prematură.[6] Fără îndoială, unii altruiști eficienți susțin că aceste valori sunt bune în

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

sine, independent de consecințele menționate mai sus, dar alții nu împărtășesc aceeași părere.

Promovarea artelor poate fi inclusă în acel „cât mai mult bine" pe care îl poți face?

Într-o lume în care sărăcia extremă și alte probleme majore ar fi depășite, promovarea artelor ar fi un scop meritoriu. Totuși, în lumea în care trăim, din motive ce vor fi dezbătute în Capitolul 11, donațiile către operă și muzee nu prea pot fi incluse în rândul actelor care fac cel mai mult bine cu putință.

Câți altruiști eficienți pot exista? Altruismul eficient este la îndemâna oricui?

Orice om care are puțin timp liber sau ceva bani în plus poate aplica altruismul eficient. Din păcate, mulți oameni – între care se numără chiar și consultanții profesioniști în materie de acțiuni filantropice, așa cum vom vedea în Capitolul 11 – nu cred că e important să reflectăm mult asupra alegerii cauzelor ce urmează să fie susținute. Așadar, nu prea sunt șanse ca, în viitorul apropiat, fiecare om să devină un altruist eficient. Mai interesant ar fi să ne întrebăm dacă altruiștii eficienți ar putea deveni suficient de numeroși încât să influențeze cultura generozității în cadrul națiunilor bogate. Există semne promițătoare că lucrul acesta începe să se întâmple.

Ce se întâmplă atunci când acțiunile cuiva reduc suferința, dar, pentru asta, persoana respectivă trebuie să mintă sau să facă rău unei persoane nevinovate?

În general, altruiștii eficienți sunt de acord că încălcarea regulilor morale privitoare la ucidere sau la vătămarea serioasă a unei

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

persoane nevinovate are, aproape întotdeauna, consecințe mai grave decât respectarea acestor reguli. Chiar și utilitariștii desăvârșiți, care stabilesc dacă acțiunile sunt bune sau rele numai și numai în funcție de consecințele acestora, sunt prudenți cu raționamentul speculativ conform căruia ar trebui să încălcăm astăzi anumite drepturi ale omului de dragul unui bine din viitorul îndepărtat. Ei știu că în timpul lui Lenin, Stalin, Mao și Pol Pot, viziunea unei societăți utopice a viitorului a fost folosită pentru a justifica atrocități de nedescris și, chiar și astăzi, unii teroriști își justifică crimele imaginându-și că în felul acesta ajută la realizarea unui viitor mai bun. Nici un altruist eficient nu vrea să repete acele tragedii.

Să presupunem că deschid o fabrică într-o țară în curs de dezvoltare, plătind salarii mai bune decât cele pe care le-ar câștiga muncitorii în plan local și suficient de mari pentru a-i scoate din sărăcia extremă. Devin astfel un altruist eficient, chiar dacă obțin un profit de pe urma fabricii?

Ce vei face cu profitul obținut? Dacă ai hotărât să produci într-o țară în curs de dezvoltare pentru a-i ajuta pe oameni să scape de sărăcia extremă, vei reinvesti o parte importantă din profit, astfel încât să ajuți mai mulți oameni să scape de sărăcia extremă. În acest caz, ești un altruist eficient. Dacă, pe de altă parte, folosești profitul pentru a trăi cât mai luxos, faptul că ai adus beneficii unora dintre cei săraci nu e suficient pentru a te transforma într-un altruist eficient. Între aceste două extreme există nenumărate posibilități. Reinvestirea unei părți din profit, pentru a ajuta mai mulți oameni să câștige un venit decent, păstrând, totodată, suficienți bani pentru tine încât să trăiești mult mai bine decât angajații tăi, te plasează undeva în spectrul altruismului eficient – cel puțin